

## МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ МАЛИМ МІСТОМ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ CASE FRAME BY SMALL CITY OF UKRAINE: CALLS OF MODERNITY

УДК 316.422

**Стадник Г.В.**

к.е.н., професор,  
професор кафедри економічної теорії  
та міжнародної економіки  
Харківський національний університет  
міського господарства  
імені О. М. Бекетова

**Радіонова Л.О.**

к. філософ. н., доцент,  
доцент кафедри філософії і політології  
Харківський національний університет  
міського господарства  
імені О. М. Бекетова

У статті розглянута специфіка управління розвитком малих міст України в умовах глобальних викликів. Аналіз теоретико-методологічних підходів, що склалися в зарубіжному і вітчизняному соціальному знанні щодо малих міст як особливих територіально-поселенських спільнот, дав змогу виділити концептуальні підходи як методологічну основу дослідження специфіки управління розвитком малих міст – неонституційний, трансформаційний, факторний, урбанізаційний. Застосування цих підходів відкриває методологічні можливості для вивчення особливостей управління розвитком малих міст в умовах сучасних українських інституційних трансформацій і глобальних процесів. Методологічна модель дослідження дає змогу вивчати особливості управління малими містами в контексті «викликів», що ідуть із різних рівнів (державного, регіонального, державного, глобального) і зумовлена рівнем, з якого прийшов «виклик».

**Ключові слова:** мале місто, урбанізація, неонституційний, трансформаційний, факторний підходи, методологічна модель управління малим містом.

В статье рассматриваются теоретико-методологические подходы, сложившиеся

в социальных науках применительно к малым городам как особым территориально-поселенческим общностям, что позволило выделить основные концептуальные подходы в качестве методологической основы исследования специфики управления развитием малых городов – неонституциональный, трансформационный, факторный, урбанизационный. Применение этих подходов открывает методологические возможности для изучения особенностей управления развитием малых городов как в условиях глобальных вызовов, так и в условиях реформы децентрализации власти в Украине. Эта модель исследования позволяет изучать особенности управления малыми городами в контексте «вызовов», идущих с различных уровней: муниципального, регионального, государственного, глобального. Специфика модели управления малым городом обусловлена уровнем, с которого пришел «вызов».

**Ключевые слова:** малый город, урбанизация, неонституциональный, трансформационный, факторный подход, методологическая модель управления малым городом.

*The article underlies the basis of analysis of the theoretical and methodology approaches folded in social sciences as it applies to small cities as special territorial-settler communities. The neoinstitutional approach to the transformation, factor, urbanization approaches as methodological basis of socio-economic research of management specific development of small cities. Application of these approaches allowed to the authors to ground a methodological model for the study of management features by development of small cities in the conditions of modern institutional transformations and global processes. A small city is examined by authors as a difficult socially-territorial system, as type of social community, possessing a capacity for self-development, that in the process of functioning clashes the row of calls. It is well-proven that development of small city is the guided process. As a city is plugged in the difficult system of state and world processes, is the object of their influence, then authors distinguish three levels of "calls" that directly or it is mediated influence on strategies of development of small cities : micro-, middle-, and macrolevel. A microlevel is a level of local territories and regions, that is conditioned by a presence or absence of resources. The calls of microlevel are related to the problems of economic, political, demographic character of both the smallest city and region plugged. Middle level is objectively conditioned economic, political and social problems, characteristic for the state that is single territorial organization of political power in the scale of entire country. The calls of macrolevel are related to the global economic, political and social world progress trends. The methodological model of social research allows to study management features small cities in the context of "calls" going along with different levels. Therefore researching small city from position of "calls" and "answers" it is important to take into account factors that influence on development of small cities. Accordingly a few groups of factors that had key influence on development of city are given in the article.*

**Key words:** small city, urbanization, neoinstitutional, transformation, factor approach, methodological case frame by a small city.

**Постановка проблеми.** Сучасний період розвитку українського суспільства зумовлений, по-перше, труднощами соціально-економічного характеру; по-друге, новими глобальними викликами, пов'язаними з посиленням геополітичної конкуренції за сфери впливу в сучасному світі. Свій внесок у вирішення найважливіших соціально-економічних проблем країни можуть внести малі міста, проте нині малі міста України перебувають у ситуації виживання, яка зумовлена не тільки їх суто внутрішніми проблемами, а й процесами, що відбуваються на регіональному і глобальному рівнях. Нові виклики, що стоять сьогодні перед малими містами України, актуалізують проблему їх адаптації та розвитку до сучасних соціально-економічних умов. Актуальність проблеми та відсутність її комплексного наукового вивчення формує основу для дослідження специфіки управління розвитком малих міст в умовах нових викликів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Нині вивчення міста здійснюється в різних галузях науки. В економічній науці місто досліджується як частина цілісної соціально-економічної системи соціуму, що володіє загальними й особливими економічними характеристиками. У межах географічного підходу місто розглядається насамперед як багатофункціональна і багатоцільова форма розселення і територіальна організація господарської діяльності. Проблеми міста як типу територіальної соціальної спільноти розглядаються і в демографічному аспекті. У межах цього підходу акцентується увага на вивченні вікової структури населення міста і відтворювального потенціалу населення.

У руслі урбаністичного підходу англійські дослідники Н. Абекромбі і А. Ярд виділяли такі ключові характеристики «міського життя», як масштабність, висока щільність населення, різ-

норідність соціальних груп, анонімність, дистанційність і формальність соціальних відносин, зниження впливу традицій на поведінку людини [1], присутні переважно кількісні характеристики, хоча і дають змогу визначити основні відмінності міста від села.

Надалі безпосередньо проблеми міста розглядалися такими дослідниками, як Е.Н. Заборова, А.Ф. Исламова, А. Нецадин, Н. Горін та ін. [2; 3], які досліджують місто в межах інституційного підходу, підкреслюючи, що місто – це насамперед соціальний інститут, який являє собою набір певних правил, традицій, що реалізуються в діяльності людини в межах певної територіальної спільності з позицій синергетичного підходу, який дає змогу поглянути на місто як органічну саморозвиваючу систему.

Загалом можна відзначити, що натепер ученими накопичено чималий матеріал із дослідження міста як складної територіально-поселенської системи. Однак, незважаючи на це, проблеми малих міст України тільки починають ставати предметом дослідження для різних галузей знання.

**Постановка завдання.** Мета статті полягає у розробленні методологічної моделі соціального дослідження специфіки управління розвитком малих міст України.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Аналіз наукової літератури з дослідження малого міста дає змогу виділити кількісний, якісний та інтегративний підходи. З позиції кількісного підходу малим містом традиційно вважається тип поселенської спільності з чисельністю до 50 тис. чоловік. Але ця типологія є, по-перше, досить формальною, оскільки враховує винятково кількісні показники; по-друге, застарілою, оскільки розглядає малі міста переважно як індустріальні центри, що нині не завжди відповідає дійсності. Якісний підхід у визначенні малого міста акцентує увагу переважно на економічних, політичних і культурних відмінностях малих міст від іншого роду територіальних поселень. З позиції цього підходу мале місто розглядається крізь призму різних показників: економічних, демографічних, інфраструктурних, соціокультурних тощо. Якісний підхід у дослідженні малого міста є більш концептуальним, ніж кількісний, оскільки дає змогу виявити загальні закономірності формування малих міст і їхню специфіку.

До основних ознак малого міста ми насамперед відносимо довготривалу значну концентрацію людей; статистичний і динамічний ріст поселення і його площі; наявність органів адміністративного управління; наявність соціальної та професійно-статусної диференціації населення; формування міського способу життя і міської культури [4]. На наш погляд, інтегративний підхід виступає найбільш ефективним. Інтегративний підхід до

вивчення малого міста дає змогу враховувати як кількісні, так і якісні показники, звертаючи увагу переважно на ті функції, які виконують малі міста відповідно до своєї специфіки.

На наш погляд, найважливішим фактором, що вплинув і продовжує впливати на стан і розвиток українських малих міст, є процес урбанізації. У сучасній урбанізації в Україні можна виділити два основних періоди: радянський і пострадянський, кожен із яких вплинув на сучасний стан малих міст. Радянська урбанізація здійснювалася на основі індустріалізації, яка передбачала нарощування і тиражування індустріальних виробництв, перекачування трудових ресурсів із сільського господарства в промисловість та інші міські галузі, а населення – з села в місто. Ключовою особливістю радянської урбанізації було те, що в цьому процесі домінуючу роль відіграла держава. Більшість міст створювалися винятково зверху, насамперед як військові укріплення, які обслуговували інтереси держави і забезпечували функцію державного управління територією.

Зараз у науковій літературі найбільш поширеною є функціональна типологія малих міст. У межах цієї типології дослідники виділяють такі типи малих міст: міста-сателіти (міста-супутники), що виконують функцію периферії великих індустріальних центрів; міста-центри сільської округи, що виконують переважно адміністративні функції; мономіста (монопрофільні міста), що склалися на основі одного виробничого підприємства; містонаукові центри; міста як рекреаційні центри (містамузеї, міста проведення фестивалів і конкурсів); міста як меморіальні освіти, до яких можна віднести історичні заповідники і релігійні центри [5].

Низка дослідників виділяє основний набір проблем, найбільш актуальних для кожного малого міста [6]. Насамперед це: обмеженість економічних і кадрових ресурсів; переважання якоїсь однієї галузі промисловості (проблема, характерна для мономіст України); технологічна відсталість більшості промислових підприємств; дефіцит робочих місць і зростання безробіття; вкрай несприятлива демографічна ситуація, викликана зменшенням населення через міграцію працездатного населення і молоді в більш великі центри, за кордон, а також перевищенням природного порогу смертності, відсталістю інститутів охорони здоров'я та соціального захисту; низький рівень розвитку соціально-культурної сфери та інфраструктури.

Слід зазначити, що кризові тенденції, що склалися в більшості українських малих міст, трансформували їхню типологію. Натепер у науковій літературі досить поширена типологія на основі соціально-економічної ситуації, що складається в місті (табл. 1). На наш погляд, для дослідження сучасного стану малих міст України ця типологія є досить концептуальною, оскільки дає змогу

Типологія міст на основі соціально-економічної ситуації, що складається в місті

Типологія міст	характеристики
проблемні	міста, для яких характерний низький рівень промислового виробництва, малі обсяги будівництва житла та об'єктів інфраструктури. До цього типу належать міста, які не здатні вирішити свої проблеми самостійно
депресивні	До міст депресивного типу зараховують міста, що знаходяться в глибокій соціально-економічній кризі, який проявляється в спаді виробництва, безробіття, низький рівень життя населення. Для виходу з депресивного стану таке місто, на думку вчених, потребує суттєвого інвестування в процеси реанімування і диверсифікації виробництва.
кризові	До міст кризового типу відносять низку міст, в яких депресивний стан набув затяжного характеру і супроводжується подальшим погіршенням соціально-економічної ситуації, а також міста з порушенням екологічних умов для проживання або знаходяться в зоні збройних конфліктів
відсталі	Основними показниками відсталого міста виступають низький рівень виробництва і доходів населення, нерозвиненість соціальної та виробничої інфраструктури і т.д.
оптимізуючі	До оптимізуючих міст слід віднести міста, які в процесі модернізації подолали кризові складності і прагнуть до «оптимізації» економічних, демографічних, екологічних показників міського життя. Критерієм виділення стабільних міст виступає стійкість соціально-економічних показників.
стабільні	Високий рівень середньої заробітної плати; низький рівень смертності і найвищий рівень демографічного балансу (в основному за рахунок міграційного припливу населення); невисокий рівень безробіття; високий оберт роздрібною торгівлі на душу населення; високий обсяг виробництва матеріальних благ (промислової продукції) та ін.

глибше зрозуміти їхні основні соціально-економічні проблеми. Реформи, що проводяться в Україні вже близько 27 років, не створили для малих міст достатніх умов для їх розвитку ні в напрямі формування власної економічної основи, зокрема розвитку муніципальної власності; ні в напрямі стимулювання їхніх внутрішніх ресурсів, а саме підтримки розвитку малого підприємництва.

У зв'язку з цим в останні роки з'явилася достатня кількість публікацій, присвячених стратегіям відродження соціально-економічного потенціалу малих міст України. Ця проблема відображена в роботах Б. Данилишина, Л.О. Радіонової і др. [6; 7]. На думку дослідників, соціально-економічний розвиток малих міст є цілком керованим процесом, який здатний вивести місто на якісно новий рівень розвитку. Вони солідарні щодо того, що життєздатність економічної сфери малого міста зумовлена активністю інвестиційної діяльності, низький рівень якої має серйозні внутрішні причини: відсутність правової стабільності під час здійснення довгострокових інвестиційних проектів; відсутність інформаційної прозорості, яка не дає змоги отримати повні і достовірні дані про фінансове становище позичальника, про його інвестиційні показники; наявність високого ступеня економічних ризиків. Безумовно, наявність такого роду перешкод не сприяє успішній модернізації малих міст.

Аналіз теоретико-методологічних підходів до проблем малих міст в Україні показав, що міста відносяться до складних самоорганізуючих систем, що входять у системи більш глобального рівня – регіону, держави. Більше того, в сучасних умовах стратегії розвитку малих міст пови-

нні враховувати тенденції світового розвитку, які характеризуються постіндустріальною моделлю суспільного розвитку. Ці обставини не можуть не впливати на моделі управління розвитком малих міст, що включають у себе адекватні сучасним вимогам методи управління.

Тому наводиться своєчасне дослідження моделей управління розвитком малих міст, які дали б можливість успішно реалізувати ефективні стратегії їхнього розвитку, що дають змогу об'єктивно оцінити потенціал міста і вибудувати комплекс завдань, спрямованих на досягнення бажаного результату.

Для дослідження міста як особливої територіально-поселенської спільності прийнятний неоінституційний підхід (Д. Норт Г. Саймон) [8; 9], який відкриває можливість вивчення міста як сукупності формальних (правові норми) і неформальних інститутів (норми моралі), що впливають на специфіку міського середовища. На наш погляд, важливим моментом у дослідженні системи управління розвитком малого міста є комплексна оцінка тих економічних, політичних і соціокультурних умов, у яких цей вид поселенської спільності формується й існує. Розуміння того, що останні 27 років малі міста України перебувають в умовах кардинальних соціальних трансформацій, пов'язаних найчастіше з травматичними наслідками для локальних соціумів, визначає вектор цього дослідження.

Тому в цьому дослідженні будемо спиратися на трансформаційний підхід, який дає змогу досліджувати мале місто в контексті економічних, політичних, соціокультурних змін суспільного розвитку. Якщо в контексті класичної моделі наукового дослідження соціальні трансформації традиційно

розглядалися як такі, що сприяють прогресу, то негативні соціальні явища ХХ – ХХІ ст. спонукають переосмислити соціальний оптимізм прогресистів. Усвідомлення негативних наслідків соціальних трансформацій спричинило появу концепції «соціальної аномії» і концепції «соціальної травми». Авторами теорії «соціальної аномії» є Е. Дюркгейм, Р.К. Мертон. На їхній погляд, аномія є ситуацією девальвації системи цінностей у суспільстві в умовах соціальних змін, супроводжуваних кризою його інститутів [10; 11].

Концепція «соціальної травми» розроблялася в роботах Ж.С. Александера і П. Штомпки [12]. Сучасні соціальні трансформації, на думку авторів, пов'язані з такими негативними і дисфункційними наслідками для суспільства, як соціально-економічна і політична нестабільність, у результаті якої суспільство занурюється в стан кризи. П. Штомпка виділяє 3 типи колективних травматичних симптомів, які свідчать про кризовий стан суспільства: біологічний (збільшення смертності і зниження народжуваності, деградація населення); соціальний (розпад сім'ї, політична анархія, порушення економічного обміну); культурний (руйнування цінностей, норм, традицій, переконань і т.п.). Ці підходи є найбільш концептуальними для дослідження моделі управління малим містом в умовах соціальних трансформацій.

На наш погляд, саме виклики, пов'язані з травматичними трансформаційними процесами, визначають пошук оптимальної моделі управління малим містом, здатної знаходити ресурси і забезпечити його стабільний розвиток. У сучасних умовах розвиток малого міста залежить насамперед від того, наскільки дієві будуть «відповіді» на «виклики», пов'язані як із пострадянськими трансформаціями українського суспільства, так і з глобальними змінами світового розвитку.

Через це поряд із трансформаційним підходом ми спираємося на концепцію «виклик – відповідь» А. Дж. Тойнбі [13]. Розглядаючи проблеми генезису цивілізацій, А. Дж. Тойнбі вважав, що генезис цивілізацій відбувається в результаті пошуку адекватних відповідей на виклики, що пред'являються суспільству або природою, або зовнішнім людським оточенням. Таким чином, соціальна або екологічна ситуації ставлять перед суспільством проблему («виклик»). Тобто вважаємо, що адекватна відповідь не тільки сприяє вирішенню проблеми, а й дає новий імпульс розвитку суспільства: якщо ж необхідної відповіді не знайдено, то суспільство приходить до занепаду.

Таким чином, мале місто як тип соціальної спільності, яка має здатність до саморозвитку, в процесі свого функціонування стикається з низкою проблем, і кожна з них є викликом, оскільки відсутність викликів означає відсутність стимулів до зростання і розвитку, якщо «виклик» являє

собою проблему, з якою стикається місто, то «відповідь» являє собою потенційний варіант вирішення цієї проблеми, що зумовлює подальший його розвиток.

У зв'язку з цим у дослідженні малого міста з позиції «викликів» та «відповідей» важливо врахувати фактори, що впливають на саморозвиток малих міст. Найбільш докладно факторний підхід був розроблений американським вченим М. Портером, який глибоко досліджував роль факторів у питаннях конкуренції регіонів, держав і окремих територій, в тому числі і міських. Дослідник виділив кілька груп факторів, що мали ключовий вплив на розвиток соціуму [14]:

1) людський фактор, який включає в себе сукупність різних елементів соціальної структури поселення, в тому числі статеві характеристики населення, освіту, професійну сферу, рівень фізичного і психічного стану людей, тривалість життя тощо;

2) природно-кліматичний фактор: географічне розташування, кліматична зона, кількість і якість землі, наявність водойм, корисних копалин, лісових ресурсів;

3) економічний фактор: структура економічної сфери, інвестиційний клімат, ділова інфраструктура, транспортні комунікації, система зв'язку й інформації, якість муніципальних послуг, розвиток підприємництва і т.д.;

4) інтелектуальний фактор: система наукової інфраструктури, що включає в себе різні науково-дослідні установи.

На думку М. Портера, наявність цих факторів впливає на рівень розвитку будь-якої територіальної системи. Нині дослідники виділяють як окремий фактор, що впливає на розвиток міського простору, управлінський фактор. Щодо управління суспільними процесами найчастіше використовується термін «соціальне управління». Останнє трактується дослідниками як «усвідомлений вплив людей на суспільну систему та її окремі ланки на основі пізнання об'єктивних закономірностей і тенденцій розвитку суспільства для забезпечення оптимального функціонування і регулювання системи за узгодження сьогодення і майбутнього» [15, с. 10].

Таким чином, соціальне управління як вид людської діяльності виникає з об'єктивної потреби в організації спільної діяльності людей. У міру ускладнення суспільного життя соціальне управління стає формою самоврядування суспільства. Основною ознакою соціального управління вважається його раціональний характер.

На наш погляд, специфіка моделі управління малим містом зумовлена рівнем, з якого прийшов «виклик». Оскільки місто входить до складу системи регіональних, державних і світових процесів, є об'єктом їхнього впливу, то можна виділити три різних рівня «викликів», які безпосередньо чи

опосередковано впливають на стратегії розвитку малих міст: мікро-, мезо- і макрорівень.

Мікрорівень – це рівень локальних територій і регіонів, який зумовлений наявністю або відсутністю ресурсів (природних, виробничо-економічних, трудових, інфраструктурних тощо) для розвитку міського соціуму. Виклики мікрорівня можуть бути пов'язані з проблемами економічного, політичного, демографічного характеру як найменшого міста, так і регіону, до якого він включений. Регіон є свого роду територіальною господарською системою, яка схильна до впливу різних чинників, здатних забезпечити як зростання в економіці та рівні життя населення, так і спад основних регіональних соціально-економічних показників. Включеність малих міст до регіональної системи робить їх залежними від стану регіональної господарської системи.

Основними проблемами малих міст сучасної України дослідники виділяють таке [6]: обмеженість економічних ресурсів, низький рівень наявності кваліфікованих кадрів, відсутність інвестицій, безробіття, міграції тощо. Незважаючи на те, що виклики мікрорівня зумовлені найчастіше сукупністю причин, учені вважають, що все-таки основні причини депресивного стану більшості малих міст пов'язані саме з їхньою галузевою структурою і спеціалізацією розміщеного в них виробництва [16].

Усвідомлення внутрішніх «викликів», характерних для життєдіяльності малих міст, породжує пошук «відповідей» на них. Ключовим суб'єктом, обтяженим обов'язками пошуку відповідей на виклики мікрорівня, виступають органи муніципального управління.

Початок дослідження проблем муніципального управління сходить до робіт зарубіжних соціологів: М. Вебера, С. Стром Текера, Г. Джона, К. Мордено, Р.С. Вуда та ін. [17]. Автори стверджують, що управлінські практики, які здійснюються на муніципальному рівні влади, створюють основу для розвитку громадянського суспільства і демократичної моделі управління.

Мезорівень – це рівень об'єктивно зумовлених економічних, політичних і соціальних проблем, характерних для держави, який являє собою єдину територіальну організацію політичної влади в масштабі всієї країни. Державна влада поширюється на все населення в межах конкретної території, що тягне за собою адміністративно-територіальний поділ держави. Крім того, держава виступає і чинником містоутворення.

Важливо відзначити, що в радянський період процеси урбанізації були ініційовані винятково державою. Індустріалізація радянського суспільства здійснювалася переважно шляхом мобілізації людських, матеріальних і духовних ресурсів. Через це міста найчастіше виявлялися лише посе-

леннями при створюваних промислових зонах, що не давало їм змоги бути повноцінними територіальними системами ні за своїми функціями, ні за територіальною структурою. Таким чином, специфіка радянської урбанізації частково створила передумови для появи цілого комплексу проблем малих міст, які повною мірою проявилися в пострадянський період.

Важливо відзначити, що виклики мезорівня були зумовлені не тільки особливостями радянської урбанізації, а й специфікою самих пострадянських трансформацій української держави, що привели країну до глибокої соціально-економічної кризи. Загалом реформи пострадянського періоду, що супроводжуються трансформацією механізмів функціонування економіки країни, мали негативні наслідки для українських малих міст. Велика частина малих міст виявилася не в змозі самостійно вирішити комплекс проблем, що виникли. Падіння рівня життя населення, зростання безробіття, криза житлово-комунального господарства – все це сьогодні є атрибутом малого міста.

Виклики макрорівня пов'язані з глобальними економічними, політичними і соціальними тенденціями світового розвитку. Сучасні міста залучені в складні суспільні процеси, які в науковому дискурсі отримали назву «глобалізація». Термін «глобалізація» використовується для позначення зростаючої взаємозалежності світу – економічної, політичної, соціально-культурної. Слід зазначити, що функціонування малих міст України здійснюється в контексті все більш глибокого включення їх у глобальний простір, що не може не відбиватися на їх розвитку. Глобалізація трансформує не тільки соціально-економічну сферу суспільства, а й цінності, соціальні інститути, моделі соціальної й економічної поведінки. Глобальні трансформації суттєво впливають на соціально-економічні процеси в містах, на стиль і спосіб життя міського населення, що створює і нові виклики малим містам України. Одним із викликів є масштабна міграція трудових ресурсів у міста-мегаполіси, які в умовах глобалізації є центрами концентрації фінансових і інвестиційних ресурсів, що робить їх привабливими як для фахівців, так для низькокваліфікованих кадрів.

Сукупність «викликів» усіх рівнів гостро ставить проблему пошуку ефективної моделі управління розвитком малих міст, здатної знайти на них адекватні «відповіді». У зв'язку з цим підвищується значущість удосконалення механізмів управління сучасним розвитком українських малих міст.

**Висновки з проведеного дослідження.** Звернення до досліджень дає змогу дійти висновку про те, що наукові публікації з цієї проблеми висвітлюють її окремі аспекти і звертають увагу переважно на питання, присвячені соціально-економічним

проблемам малих міст, або їх типології за різними підставами, або проблемам муніципального управління. Нині не склалося системного цілісного підходу до вивчення ефективних стратегій управління розвитком малого міста, адекватних сучасним викликам. Це відкриває можливість для дослідження специфіки управління розвитком малих міст України в умовах викликів глобального характеру.

Наша модель дослідження спирається на неонституційний, трансформаційний, факторний, урбанізаційний підходи, що дають змогу досліджувати специфіку управління розвитком малих міст в умовах сучасних інституціональних трансформацій і глобальних процесів.

Розглядаючи мале місто як особливий тип територіально-поселенської спільності, яка має здатність до саморозвитку, ми вважаємо, що в процесі свого функціонування місто стикається з низкою викликів, що являє собою проблему, від вирішення якої залежить його майбутнє. Оскільки малі міста України включені в складну систему державних і світових процесів, що надають серйозний вплив на їх розвиток, то можна виділити три рівня «викликів», які безпосередньо чи опосередковано впливають на стратегії розвитку малих міст: мікро-, мезо- і макрорівень.

Мікрорівень – це рівень локальних територій і регіонів, який зумовлений наявністю або відсутністю ресурсів (природних, виробничо-економічних, трудових, інфраструктурних тощо) для розвитку міського соціуму. Виклики мікрорівня пов'язані з проблемами економічного, політичного, демографічного характеру як самого малого міста, так і регіону, в який він включений.

Мезорівень представляє рівень економічних, політичних і соціальних проблем, характерних для держави, що являє собою єдину територіальну організацію політичної влади в масштабі всієї країни.

Виклики макрорівня пов'язані з глобальними економічними, політичними і соціальними тенденціями світового розвитку. Сучасні міста залучені в неоднозначні інтегративні суспільні процеси, які в науковому дискурсі позначені терміном «глобалізація».

Специфіка моделі управління малим містом зумовлена рівнем, з якого прийшов «виклик». В умовах нових викликів, пов'язаних із трансформаціями українського суспільства і глобальними змінами, необхідно сформувати ефективну модель управління розвитком малих міст, яка забезпечить їх стабільне функціонування.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б. Социологический словарь / под ред. С.А. Ерофеева М., 2004. 624 с.

2. Яницкий О.Н. Критические состояния среды жизни и способы адаптации к ним. *Россия реформирующаяся: ежегодник*. 2016. Вып. 14. С. 50–78.

3. Заборова Е.Н., Исламова А.Ф. Город как социальное пространство. *Социологические исследования*. 2013. № 2. С. 97–100.

4. Радионова Л.А. Концепт города в философии культуры. *Город. Культура. Цивилизация: материалы междунар. науч.-теорет. интернет-конф.* (Харьков, 25 апреля 2012 г.). Харьков, 2012. С. 89–103.

5. Возняк Т. Феномен міста. Львів, 2009. 290 с.

6. Данилишин Б. Урбанізація: яке майбутнє очікує на наші міста. Київ, 2018. URL: [https://glavcom.ua/columns/b\\_danilishyn/urbanizaciya-yake-maybutnje-ochikuje-na-nashi-mista-483146.html](https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/urbanizaciya-yake-maybutnje-ochikuje-na-nashi-mista-483146.html) (дата звернення: 10.01.2019)

7. Radionova L. Rategies for the small cities development: european experience and ukrainian realities. *Strategies for Economic Development: The experience of Poland and the prospects of Ukraine: collective monograph* / L. Radionova, O. Radionova, O. Kudryavtsev. Poland: "Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2018. pp. 74–88.

8. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / под. ред. Б.З. Мильнера. М.: Фонд экономической книги, 1997. 180 с.

9. Саймон Г. Рациональность как процесс и продукт мышления. *THESIS*. 1993. Вып. 3. С. 16–38.

10. Durkheim E. The Rules of Sociological Method. N. Y., 1982. URL: [https://monoskop.org/images/1/1e/Durkheim\\_Emile\\_The\\_Rules\\_of\\_Sociological\\_Method\\_1982.pdf](https://monoskop.org/images/1/1e/Durkheim_Emile_The_Rules_of_Sociological_Method_1982.pdf) (дата звернення: 08.01.2019)

11. Merton Robert K. Social Structure and Anomie. Chicago, 1996. URL: [https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-26616-6\\_9](https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-26616-6_9) (дата звернення: 11.01.2019)

12. Штопка П. Культурная травма в посткоммунистическом обществе. *СОЦИС*. 2001. № 2. С. 3–12.

13. Тойнби П. Дж. Цивилизация перед судом истории. М., 2002. 592 с.

14. Портер М. Международная конкуренция / под. ред. В.Д. Щетинина. М.: Международные отношения, 1993. С. 81–88.

15. Карапетян Л.М. Концептуальные вопросы социального управления *Проблемы теории и практики управления*. 1999. № 5. С. 51–68.

16. Радионова Л.А. Концепт «жизнеспособный город» в условиях локальной динамики: теоретико-методологические основы. *Эффективность современного бизнеса в условиях динамичного середовища: монографія / за ред. Л.Л. Калініченко*. Харків, 2018. С. 274–283.

17. John G., Strom Tacker C., Morden C. Centripetal Democratic Governance: A Theory and Global Inquiry. *American Political Science Review*. N. Y. 2005. Vol. 99. No. 4. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/8748/9857e3bafd7eb97daa0eab291375af5e228b.pdf> (дата звернення: 15.04.2018)

#### REFERENCES:

1. Abercromby N., Hill S., Turner B. (2004) *Sotsiologicheskij slovar'* [Sociological dictionary]. Moscow: Economics. (in Russian)

2. Yanitskiy O. N. (2016) Kriticheskie sostoyaniya sredi zhizni i sposoby adaptatsii k nim [Critical conditions of the living environment and how to adapt to them]. *Rossiya reformiruyushchayasya: ezhegodnik*, vol. 14. pp. 50–78.
3. Zaborova E.N., Islamova A.F. (2013) Gorod kak sotsial'noe prostranstvo. [City as a social space] *Sotsiologicheskie issledovaniya*, no. 2. pp. 97–100.
4. Radionova L.A. (2012) Kontsept goroda v filosofii kul'tury [The concept of the city in the philosophy of culture]. Proceedings of the *City. Culture. Civilization. Materialy mezhdunarodnoy nauchno-teoreticheskoy internet-konferentsii (Ukrainia, Khar'kov, April 25 2012)* Khar'kov: TOV Drukarnya Madrid. pp.89–103.
5. Voznyak T. (2009) Fenomen mista [The Phenomenon of the city] L'viv: "I" (in Ukrainian)
6. Danylyshyn B. (2018) Urbanizatsiia: yake maibutnie ochikuie na nashi mista [Urbanization: What future of our cities] Available at: [https://glavcom.ua/columns/b\\_danilishyn/urbanizaciya-yake-maybutnje-ochikuje-na-nashi-mista-483146.html](https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/urbanizaciya-yake-maybutnje-ochikuje-na-nashi-mista-483146.html) (accessed 10 January 2019).
7. Radionova L.(2018) Rategies for the small cities development: european experience and ukrainian realities. *Strategies for Economic Development: The experience of Poland and the prospects of Ukraine: collective monograph*. Poland: "Izdevnieciba "Baltija Publishing", pp. 74–88. (in Poland)
8. Nort D. (1997) *Instituty, institutsional'nye izmeneniya i funktsionirovanie ekonomiki* [Institutions, institutional changes and functioning of the economy] Moscow: Fond ekonomicheskoy knigi (in Russian)
9. Saymon G. (1993) Ratsional'nost' kak protsess i produkt myshleniya [Rationality as a Process and Product of Thinking] *THESIS*, vol. 3, pp. 16–38.
10. Durkheim E. (1982) The Rules of Sociological Method. Available at: [https://monoskop.org/images/1/1e/Durkheim\\_Emile\\_The\\_Rules\\_of\\_Sociological\\_Method\\_1982.pdf](https://monoskop.org/images/1/1e/Durkheim_Emile_The_Rules_of_Sociological_Method_1982.pdf) (accessed 8 January 2019).
11. Merton Robert K. (1996) Social Structure and Anomie. Chicago. Available at: [https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-26616-6\\_9](https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-26616-6_9) (accessed 11 January 2019).
12. Shtompka P. (2001) Kul'turnaya travma v postkommunisticheskom obshchestve [Cultural injury in a postcommunist society] *SOTSIS*, no 2, pp. 3–12.
13. Toynbi P. Dzh. (2002) *Tsivilizatsiya pered sudom istorii* [Civilization before the court of history]. Moscow: Rol'f. (in Russian)
14. Porter M. (1993) *Mezhdunarodnaya konkurentsya* [International competition]. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniya. (in Russian)
15. Karapetyan L.M. (1999) *Kontseptual'nye voprosy sotsial'nogo upravleniya* [Conceptual issues of social management] *Problemy teorii i praktiki upravleniya*, no 5, pp. 51–68.
16. Radionova L.A.(2018) Kontsept "zhiznesposobnyy gorod" v usloviyakh lokal'noy dinamiki: teoretiko-metodologicheskie osnovy [The concept of "viable city" in a local dynamics: theoretical and methodological foundations] *Efektivnist suchasnoho biznesu v umovakh dynamichnoho seredovishcha: monohrafiia* [Efficiency of modern business in a dynamic environment: a monograph] Khar'kov: FOP Panov A. M., pp. 274–283.
17. John G., Strom Tacker C., Mordeno C. (2005) Centripetal Democratic Governance: A Theory and Global Inquiry. *American Political Science Review*. N. Y., Vol. 99, No. 4, Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/8748/9857e3bafd7eb97daa0eab291375af5e228b.pdf> (accessed 15 April 2018).

**Stadnyk Grygoriy**Candidate of Economic Sciences, Professor,  
Professor at Department of Economic Theory and International Economics  
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv**Radionova Liudmyla**Candidate of Philosophy Sciences, Associate Professor,  
Senior Lecturer at Department of Philosophy and Political Sciences  
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv**CASE FRAME BY SMALL CITY OF UKRAINE: CALLS OF MODERNITY**

**The purpose of the article.** The modern period of development of Ukrainian society is conditioned, firstly, by the high enough risk of crisis, by the being result of dependence of economy from world prices on the basic categories of commodities, in addition the Ukrainian government has a large external debt; secondly, by new global calls. All of it stipulated a requirement in forming of such control system, that in a most degree would correspond to the modern tasks of development of country. The points of height of economy are cities, it generates a necessity to search the new methods of adaptation of small cities to modern realities, what is the aim of this article.

Theory and methodological basis is made by the approaches formed in a western and home social idea : neoinstitutional, transformation, factor approaches; theory of "social anomie"; conception is a "call-answer"; theory of globalization; theories of urbanization; management theory by a city. In the process of research methods were used comparative, typology, sociocultural and historical approaches.

**Results.** The analysis of scientific literature from research of small city allows to distinguish quantitative, quality and intrgrative approaches. In our view, intrgrative approach comes forward as most effective. Intrgrative going near the study of small city allows to take into account both quantitative and quality indexes, paying attention to mainly those functions that execute small cities in accordance with the specific. A major factor that influenced and continue to influence on the state and development of the Ukrainian small cities is a process of urbanization. In modern urbanization in Ukraine it is possible to distinguish two basic periods: soviet and post-soviet. For research of the modern state of small cities of Ukraine conceptual enough is a typology on the basis of socio-economic situation that is folded in city, as allows deeper to understand them basic socio-economic problems.

For research of city as special territorial-settler community acceptable neoinstitutional approach, that opens possibility of study of city as totalities of formal and informal institutes that influence on the specific of municipal environment. Also transformation approach that allows to investigate a small city in the context of economic, political, sociocultural changes of community development. Next to transformation approach we lean against conception a "call is an answer" of A. Toinbe. Thus, small city as type of social community that has a capacity for self-development, in the process of functioning runs into the row of problems, and each of them is a call. If a "call" presents by a soba problem a city runs into that, then a "answer" shows a soba the potential variant of decision of this problem that stipulates his further development. In this connection in research of small city from position of "calls" and "answers" it is important to take into account factors that influence on self-development of small cities : human, natural and climatic, economic, intellectual.

**Practical implications.** Research results present practical interest for the workers of regional and municipal government bodies, especially in the context of reform of decentralization of the power conducted now in a country. Materials of the article can be used for preparation and realization of educational courses on a regional economy, management, sociology of city and special course "city as frame" of society.

**Value/originality.** It is well-proven, as a city enters in the complement of the system of regional, state and world processes, is the object of their influence, then it is possible to distinguish three different level of "calls" that directly or mediated influence on strategies of development of small cities : micro-, middle-, and macro-level. In our view, the specific of case a small city frame is predefined by a level a "call" came from that.